

Hollósy Simon.

Hollósy Simon festőművész.

A magyarországi örmények közül aránylag legkevesebben emelkedtek ki a különböző művészeti pályákon; habár ezeken is találkozunk néhány jól ismert névvel, kik ujabbán a hazai örmény népet a legkevesébbé kultivált oldalról is előnyösen képviselik; nem említve azokat, kik például a dal és zene művészetének köznapi szolgálatában ugyancsak elismerést érdemlő tevékenységet fejtenek ki a nélkül azonban, hogy a szerény, habár sokszor eléggé kiképzett dilettantismus színvonalánál magasabb fokozatot igényelhetnének.

Egyébiránt habár a külföldön, a művészetek terén is kitűntek számos, kiváló tehetségű nemzetfeleink a különböző országokban, — s ennél fogva nem kétséges többé, hogy a tudományok iránti fogékonyság és költői temperamentum mellett, a művészeti hajlamok és tehetségek is megkülönböztetik ezen ősrégi kulturnépet, mely úgy az anyagi, mint a szellemi előhaladásnak mindenkor barátja volt, — mégis alig lehet tagadni, hogy a művészi élet zajos, kozmopolitikus nagyvilágát, a családi élet tűzhelyéhez szorosán odasimuló patriarkhális kis világgal szemben, nem örömet veszi magára sem az örmény férfi, sem az örmény nő.

E dicséretreméltó ethnografiai vonás nem hiányozhatott a legnagyobb magyar-örmény művésznő: Hollósy Korneliában sem, ki nyilvános ünnepeltetési daczára még legszebb éveiben sietett odahagyni zajos diadalainak színhelyét, hogy egy magasabb méltóságának — családanyai tisztének — annál hivebben élhessen. Ilyen az örmény nő, még ha tehetsége (a Múza csókja) a leg-híresebb művésznővé avatta is fel. Csak a kis világban találja fel igazi otthonát!

Az örmény férfi, hajlamait tekintve szintén családias, még ha sorsa a művészi pályára vezette is; pedig tudvalevőleg „a művész hazája nagy világ.“ Az örmény eredetű művészekon azonban (mint Keleten is észlelhető) rendszerint felismerhetjük a velük született nemzeti vonást.

Hollósy jeles fiatal festőművészünk, ki Münchenben egész iskolát alkotott, az idén került haza; Nagy-Bányán, hol maga a város rendezett be számára műtermet, — telepedett le.

Hollósy Simon Mármaros-Szigeten született 1857. január havában. Apja vagyonos ember volt, azért fiait kiváló nevelésben részesítette. Minden Hollósyban volt hajlam a szépművészetek iránt. Simon iskoláit Mármaros-Szigeten és Budapesten végezte.*) Művészi érzéke még az iskola padjai közt sem hagyta nyugodni. Korán fejlődött; érezte, hogy nem való sem papnak, sem bírának, hanem csak — művésznek. Iskoláinak befejezése után a világhírű müncheni festő akadémiára ment; kitűnő tanárai közül ma csak Löfsch él.

Hollósy művészi talentuma mindjárt kitűnt; túltett pályatársain; tanárai a legszebb jövővel biztatták. Öt évig volt ezen akadémiának szorgalmas növendéke. De csak azután, hogy szárnyra kelt, fejlődött egyénisége, művészi ereje. Nemcsak szereti, de érzi és érti is a — magyar nótát. Ez a művész csupán érzés; művein minden vonás — magyar és egyéni. Műveinek egy része Amerikába vándorolt: magán emberek birtokába ment át. Sok szép tanulmányát műkereskedők vették meg és elvitték azokat a szélrózsa különböző irányába. Nagy feltűnést keltett azon női arczképével, mit a nyolczvanas évek elején a „Kunstverein“-ban állított ki. Legnagyobb művészek csodálták ezt a művet; ezt a gyönyörű, szolid női arcot, melynek szemeiben annyi báj és kellem volt, hogy csodaszámba ment. E mű emelte Hollósyt a legnagyobb művészek sorába, kik úgy nyilatkoztak, hogy szemet, száját, fület képen úgy megfestve még nem láttak. E kép a legnagyobb egyszerűséggel, de biztos tudással, lélekkel volt festve (csak kár, hogy magán tulajdonba ment át).

E remekmű megalkotása után arra szólították fel a művészek, hogy iskolát: privát akadémiát nyisson. Enge-

*) Ezeket az adatokat az örmény származású Papp Gábor (Kolozsvár) után, ki Münchenben tanítványa volt Hollósynek, közöljük.

dett a felszólításnak: tiz évig tanította a fiatalságot a legnagyobb kedvvel és odaadással. Egy egész fiatal festő nemzedéket tanított; száz meg száz tanítványa közül nem egy-kettő tett már művészi hírnévre szert. Ezek között a párisi „Salon mention honorable” nyertesei is vannak.

Művei közül kiváló említést érdemel a „Kukoriczahántás,” mely az 1885 évi országos kiállításon éremmel tüntettetett ki. Tárgya a népeletből van merítve, gyönyörűen festett kép, tele lélekkel. Az a kis nép-életképe, mit évekkkel ezelőtt a magyar nemzeti museum vett meg, gyöngye a magyar művészetnek. Sokat mond az a képe is, melynek címe az „Ország bajai.” Azt hiszi a szemlélő, hogy levegőjében oda vannak festve a bús magyar nóta — hangjai is! Beh pompás rajta az a Tóni, úgy búsul. Akárhányan úgy nyilatkoztak, hogy „még nem láttam hegedűt így megfestve, talán még most is zokog.”

Azon szép művei közül, melyek műtermében készülők félben állványokon hevernek, csak kettőről teszünk említést. Egyik „a falú végén kullogó furulyás cigányok.” Ez a gyönyörűen indult, nagyszabású kép egy darab természet; ha elkészül egy remekművel gazdagabbak leszünk. A másik, mely egy jól sikerült, nagyméretű vázlatban van meg, a mi legszebb nótánkat: a „Rákóczy-induló“-t festi meg mesteri kézzel...

Iskolájának hírneve elhatott messze földre. Európa-, Amerikából küldenek hozzá tanítványokat. Nyers tehetségeket vesz kiképzés végett által és kész művészeket küld vissza haza... Jött legyen tanítványa a föld bármely zugából, azért sorsát szíven hordja. Művészete, kifogyhatatlan humora, kedélye és atyai jó tanácsai azok a megbecsülhetlen tulajdonságok, melyekért tanítványai oly annyira szeretik...

Még csak harminczkilencz tavaszt látott; azért — ha Isten kedvez életének, — még sok remek alkotást várhat tőle a magyar festőművészet!

Szongott Kristóf.

Nem felejtelek el.

— Zábira. —

Áldott hazám, kis házikom,
Tiétek már egész valóm;
Bár mint forduljon életem,
Mindig rátok emlékezem!...

Ha venne fényes sors körül,
S tenger kincs jutna részemül;
Ti értetek ver a szívem,
Mindig rátok emlékezem!...

Ha háborogna föld, s az ég,
S a menny dörögne szerte szét;
A reményt nálatok lelem:
Mindig rátok emlékezem!...

Bajokban el nem esügedek,
Ha bár előttem rémlenek;
Ti lesztek vigaszul nekem,
Mindig rátok emlékezem!...

Ha röpke golyó rám talál,
És int hívólag a halál;
Ha egykor mennybe juthatok,
Ott is reátok gondolok!...

Simay Gergely.

Khorenei Mózes. *)

I.

Az örmény történeti kútfők szerzőinek a sorát Agathangelos nyitja meg, a ki — állítólag titkára az első keresztény örmény királynak, Tiridátnak — megírta az ura és Világosító-Szent-Gergely történeteit.

*) Gutschmied, Über die Glaubwürdigkeit der armenischen Geschichte des Moses von Khoren. (Berichte der k. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig. 1874—1876.)

Munkája bővelkedik adatokban az örmény pogánykorról, de igen kevés benne a történeti alap. Maga az Agathangelos név is nyilván költött, hirnökét jelenti a kereszténység behozatala jó hírének. Nagyobb a jelentősége mint történetírónak, Byzanczi Faustusnak. Görögül írta a negyedik században örmény történetét, a mely örmény fordításban maradt fenn számunkra. Ama kor történetére nézve egyike a legfontosabb kútfőknek, ámbár csak óvatossággal használható túlzásai miatt s mert fanatikus híve volt a hierarchiai pártnak a királyi hatalom ellenében.

Az utódja, Khorenei Mózes a tulajdonképeni atyja az örmény történetírásnak. Földleírásán kívül három könyvben írta meg örmény történetét, melyet a nyugati tudományosság számára Whiston Vilmosnak és Györgynek latin fordítása tett először hozzáférhetővé.**) Az örményeknél ősi időkől kezdve nagy tekintélyben állt Khorenei. A későbbi történetírók szemeiben is oly nagy a jelentősége, hogy reá való tekintettel még a későbbi időszámítást is módosították, három patriárkának (Melite, I. Mózes és Christophoros) uralkodását teljesen mellőzvé. Hogy mily régi időkre hat vissza az örmény történetírásnak Khoreneitől való függése, bizonyítja Katholikos János példája a X-ik század elejétől, a ki munkájában a régi történetre nézve szolgálilag Khorenei Mózeshez tartja magát. Az örményekre nézve Khorenei az, a mi a nyugati középkor tekintetében Jeromos és Beda krónikái valának. Nem csekély részben a munkája stíljének köszönhető ez a jelentőség. Khorenei Mózes közepe áll az örmény irodalom klasszikus korának képviselője a klasszikus és elegans stílnak a történetírásban. Ugyanazon ok alapította meg történetírói hírnevét, a mely elhomályosította a durva és darabos stílű Faustust.

Tekintélyre tett szert Khorenei Örményország határain túl is. A klasszikai philologusokat meghódította avval a lángoló lelkesedéssel, melyet a nagy görögök iránt ta-

**) London, 1736. Levaillant de Florival francia fordítása Velenczében, 1841-ben jelent meg.

nusit, s talán avval a megvetéssel is, melynek a perzsa és syr történetirással szemben ismételve kifejezést ad. Az ismeretlen görög szerzőknek és töredékeknek ama jelentékeny contingensét, melylyel Khoreneinél találkozunk, készségesen felvették a görög történetiróknak Müller-féle töredék-gyűjteményébe. Az ujonnan megnyílt forrást teljesen felhasználta Gibbon nagy római történetében, érintetlenül hagyván még a hibás synchronistikáját is. Mommsen már óvatosabban járt el, *) de ő is méltónak ítélte Khoreneit arra, hogy általa téessen tanuságot ama benyomásról, melyet Mithridates viselt dolgai a keleti népekre gyakoroltak. Dulaurier, Langlois s az örmény hajdankor más buvárai teljesen meghódolnak Khorenei előtt s velők szemben egészen elszigetelten ált szigorú bírálatával az örmény philológiának egyik nagynevű művelője, Lacroze. Megütközik abban, hogy Khorenei már a Kr. előtti második század folyamán bulgárokat visz Örményországba. Nyomait véli feltalálhatni annak, hogy a munkában fel van használva egy IX-ik századbéli férczmű, Josippos ben Gorionnak rómaisidó története, s ebből azt következteti, hogy az „örmény történet“ későbbi eredetű s csalárdul tulajdonították a szerzőségét Khoreneinek. Lacroze messze túllőtt a célon; ben Gorionra vonatkozó gyanúja kétségkívül alaptalan s a bulgárok neve is ismeretes lehetett Khorenei előtt. Ez a, biztos támpontok nélkül való támadás még növelte a tudományos világ előtt Khorenei tekintélyét.

Khorenei Mózes életviszonyairól alig tudunk többet annál, a mit ő maga jegyez fel alkalmoszerűleg munkájában. Ezt a munkát, a mint mondja (III, 65 fejezet) az évek s az öregkor gyengesége alatt roskadozva, fordításokkal folyton elfoglalva irta meg. Árdzruni Tamás szerint százhusz éves korában hunyt el; Áni-i Sámuel szerint 370-ben született s 489-ben érte utól a halál. Történetét a 442-ik évvel zárja le; minthogy azonban Perozes párthus királyt első-nek nevezi (II, 59, 1), szükségképen a hasonnevű Sassanida uralkodónak trón-

*) Römische Geschichte, 4-ik kiadás, II. 304.

ra lépése után kellett a munkáját írnia, a mely feltevést igazolja a Levaillant-féle szövegnek czélzása is ama háborúra, melyet az örményeknek, mint a perzsák szövetségeseinek 444—446-ban a fehér hunnok vagy chushanok ellen viselniök kelett.*) Másfelől viszont Száhág Bágrátuni abban az időben, a midőn Khorenei neki ajánlotta a munkáját, még nem állott a dicsőségnek és tekintélynek ama polczán, mely a felkelő örményeket arra indította, hogy őt a mozgalmuk élére állítsák.**)

Khorenei Mózes tanítványa volt az örmény egyház és irodalom két fényes csillagának Nagy Száhágnak és Meszrobnak, kik az ephesusi zsinat idejében elküldték őt Alexandriába, hogy ott görögül tanuljon s a görög művek átültetésének nagy munkájához segédkezet nyújtson. A kornak egész művelődési irányából következik, hogy alexandriai tanulmányainak túlnyomólag rhetoricaiaknak kellett lenniök. Nyilvánvaló bizonyosságot tesz erről a fennmaradt kézikönyve a retorikának is, a mely teljesen a Theon és Libanios izlése szerint van összeállítva. Örményország története is minden ízében rhetorikai munka. Leirta benne Khorenei a saját alexandriai, római, atheni és byzanczi útját is, s hálás emléket emelt könyvének lapjain a tanítóinak. A körnek, melyben élt, irodalmi buzgósága lángoló örmény hazafisággal párosult. Ez a hazafias érzés teljesen betölti Khoreneinek a munkáját s egy ízben annak az óhajtásnak is kifejezést adat vele, hogy vajha a régi háikán királyok idejében élt volna. „Természetesen mint keresztény“ teszi hozzá. (I. 21. 1.)

Az iráni vallás- és monda-történet szempontjából — a mint különösen Windischmann kimutatta — kiváló jelentősége van Khorenei munkájának. Sokkal nehezebb meghatározni könyvének értékét a sajátképeni történelemre nézve. Feltűnő nevezetesen az ellenmondás Khorenei és a classicusoknak Örményországra vonatkozó egykorú feljegyzései között. Még a nevek között is alig van olykor némi hasonlatosság; Saint-Martin nagy

*) I. 12. 4. — V. ö. L e b e a u, Histoire du Bas-Empire, V 1, 268.

**) Saint-Martin, Memoires. VII. 275.

fáradtsággal megpróbálta az összhangnak helyreállítását ama feltevés alapján, hogy a Khorenei által felsorolt királyok más részeiben az országnak uralkodtak, mint a classikusoknál előfordulók. Csakhogy Khorenei világosan kiemeli, hogy az egész ország fölött uralkodtak, sőt a székhelyeiknek többszöri változásáról is megemlékezik. Nem szerencsésebb az Ewald eszméje sem,*) mely szerint Khorenei azért nem vesz tudomást a római császárok idejében s tőlük való függésben uralkodott örmény királyokról, mert ezeket az országra felerőszakolt fejedelemeket nem ismerte el. Ez a bizonytalanság és ellentét a történeti feljegyzésekben méltán kelti föl a csodálkozásunkat, főleg ha meggondoljuk, hogy Khorenei könyve a biblia után egyike a Kelet legrégebb történeti műveinek, s ha fontolóra vesszük, mily nagy szerepet játszott Örményország a rómaiak és perzsák háborúiban.

A mi a chronologiai rendet illeti, Khorenei a seleukida korszaktól kezdve a maga idejéig a perzsa és örmény királyok uralkodási éveire nézve összefüggő s az egész korszakot helyesen betöltő időszámítást használ. Ha egybevetjük ezt avval, a mely történetileg egyébként meg van állapítva, azt találjuk, hogy a parthus királyokra nézve teljesen kiállja az érmek próbáját. Bizonytalanabb a Sasanidák korára nézve s egészen téves a római császárok tekintetében, a kik közül valamennyit a valóságnál tizen-nyolcz évvel korábbra helyez.

— A második közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. Molnár Antal.

A hegyek kultusza az örmények nép- hitében.

Hazai derék örményeink viszontagságos vándorlásaik után is megőrizték őseik jó erkölceit, patriarkhalis életmódjukat, szorgalmukat, a műveltségre való hajlamukat és képességeiket, hazafiságokat, megőriztek néhány népies szokást, egy részök ősi

*) Geschichte des Volkes Izrael, VI. 288.

kulturnyelvöket is, de a hajdani népelet eredeti vonásaiból, a régi néphiedelem elemeiből, a népies hagyományokból aránylag kevés maradt meg a magyar nemzetbe olvadt és általán modern műveltségű örményeinkben, s e kevés sincs még kellően felkutatva. Így e rövid összeállítás keretébe belevonták a régi örmény hagyományokat is, melyekben a hegyek kultuszának elég jelentékeny szerep jutott.

A legtöbb keresztény népnek a vizözönről szóló mondái Örményország hegyeihez fűződnek. A Mózes-féle hagyomány nem nevez meg egy bizonyos hegyesúcsot, melyen Noé bárkája megállott, míg a vizözön lezajlott, hanem csak „az Ararat tartomány hegyeit” említi (Mózes I. 8, 4.) De Josephus Flavius a Damaszkusi Miklós-nak, Augusztus császár kortársának irataiban fenmaradt töredékeibe határozottan a Masis (Ararat) hegyet említi, melynek csúcsán fenakadt Noé bárkája. Örményország lakói azt hiszik, hogy Noé bárkájának maradványai még ma is megvannak az Ararat-hegy csúcsán. Midőn ezelőtt néhány évtizeddel Parot legelőször felmászott az Ararat csúcsára, az örmények ezt koholmánynak tartották, s maig is annak tartják, mert néphiedelmök szerint ez a hegyesúcs szent hely és megmászhatlan. Azt mondják, hogy az ecsmiádzini örmény székesegyházban ereklyeként ma is őrzik Noé bárkájának egy darabját. Boré utazó szerint több örmény legenda a Szeputi csúcsát mondja a Noé bárkája megálló helyének (Ritter, Erdkunde X. 782. l.)

Babyloniai ék-feliratok a régi Örményország Nizir hegyét, a mai Djebel-Djudit vagy Djebel-Kardut mondják annak a hegynek, melyen Noé bárkája megállt. A környék lakóinak hiedelme szerint, Noé bárkájának romjai még most is láthatók e hegy csúcsán (St. Martin, Memoires de l'Arm. I., 261.; Ritter, Erdkunde 9., 722. l.) A hegy alján elterülő Náchicseván nevű falu nevét Noétól származtatják. Szíriai források szerint ezen hegy csúcsán egy zárda állott, melyben szent Epiphánias idejében a Noé bárkájának roncsait őrizték (Ritter id. h. 9; 72; 11, 154. l.) Még van egy negyedik hegy is, melyen örmény hagyomány szerint megállott Noé bárkája; ez a Ván-tó közelében levő Sipan-Dagh hegy (Wilbraham és Koch, Kaukasische Länder 173. l.)

Mózes I. könyve szerint a paradicsom is Örményországban feküdt, örmény népmonda szerint az Ararat közelében levő Bing-Göhl-Dagh nevű hegyen. Az örmény hagyomány így szól: A Bing-Göhl-Dagh (= az ezer ember hegye) tetején Ádám és Éva gyermekei ártatlanságban éltek az akkor még szelid állatokkal egyetemben. Miután onnan elűzettek, egy angyal őrizte a paradicsomban a bejáratot. Kain egyik utóda felmászott egykor a hegyre és elejté az őrző angyal kedvencz hattyúját. Isten a madarat új életre támasztotta, de a vad Kain-ivadék azt másodszer is lelötte. Erre aztán Isten a szép kertet illatos díszével együtt más, megközelíthetetlen vidékre helyezte át; a tó kiapadt és vele együtt azon

négy folyó is, melyek belőle eredtek. Isten meghallgatva az emberek könyörgéseit, az elhalt szent madár vérével áztatott helyen forrásokot fakasztott, melyekből az ezer tó és a belőlük eredő négy folyó ömlött, (Koch, der Kaukasus 5. l.)

Az örmények hegyi kultusza abban a legendában is nyilvánul, mely szerint az örmény nemzeti szent, ki az örmény népet keresztény hitre térítette: Világosító-Szent-Gergely a Szepuh nevű hegy egyik barlangjában élt. Nem messze tőle, egy másik barlangban, a monda szerint, társnője, Szent-Máne tartózkodott (Ritter id. h. 10, 775. l.) kit Hammer orientalista a régi örmények Anaitis nevű pogány istennőjével azonosít, kinek hajdan épen ezen hegyen híres szentélye volt (Lenormant, Magie chez les Chaldéens 105.; Spiegel, Eranische Altertumskunde 2., 58. l.)

Már Khoronei Mózes (kinek „Nagy-Örményország” czimű, nagybecsű történelmi munkáját nemrég magyarra fordította és kiadta a szamosújvári örmény-magyar havi folyóirat érdemes szerkesztője, Szongott Kristóf barátom) megemlíti egy régi örmény mondát, mely e nép hegyi kultuszára vonatkozik és egyik elmosódott változatában még maig is él a bukovinai örmények körében. A Khoronei közölte mondában Média királya Asztyages, kinek neve Khoronei szerint örményül „sárkányt” jelent (v. ö. Mar Apas Catina Histoire anc. d'Arménie. Coll. Langlois 16, 40 és Spiegel, Ar. Per. 261 l.) álmában egy jégföldre magas hegyet lát, melynek csücskén biborba öltözött kék fátyolos nő ül és három hőst szül, kiknek egyike sárkányon ülve a médek országára veti magát. Asztyages maga álmát úgy fejt meg, hogy a hegy az örmények ősatyjának Háig-nak székhelye, azaz az Ararát vagy Masis nevű hegy; s Asztyagest csakugyan legyőzi Tigranes örmény király, ki a monda szerint megöli a hegyeken lakó sárkányok anyját, Anuis-t is és e tettének emlékére maga és fia számára a Váhákên (= sárkányölő) melléknevet kapja (Adrian, Höhenkult 309. l.) Az örmények történelmi énekeiben (Jérk Vibásánáz) e monda előkelő helyet foglal el (Emin K. J., Vebk Hénujn Hájasdáni, Moszkva 1850), ámbár a perzsa nemzeti monda nyomán van átszerkesztve, melyet már ötszáz évvel Khoronei Mózes előtt közöl Firdusz a Sah-Name eposzban. E perzsa-örmény monda egyik változatában Asztyages helyett Ártávázd király szerepel, kit Tigranes legyőz és az Ararát egyik sziklájához lánczol. A bukovinai monda, mely valószínűleg ismeretes a hazai örményeknél is, nevet ugyan nem említ, de majdnem minden vonása megfelel az említett hagyománynak. E monda tartalma Wislocki szerint (Märchen u. Sagen der Bukow. u. Sibenburg. Armenier 62. l.) ez: Volt egyszer messze keleten egy gögös király, s annak egy nős fivére, ki őt túlkapásai miatt gyakran megdorgálta. A gögös, hogy még nagyobb hatalomra tegyen szert, szövetkezett az ördöggel, ki ember képében szolgáltáta őt. A király szerelmes volt sógornőjébe és meghagyta az ördögnek, hogy ölje meg jámbor fivérét. A teherben maradt özvegyet a gonosz király hiába zaklatta szerelmével. Az ördög arra tanította

az asszonyt, hogy látszólag egyezzen belé sógora kívánalmaiba, ha ez megengedi, hogy két vállát megcsókolja. Az ördög egy írt adott az asszonynak, hogy bekenje ajkait. Mikor aztán megcsókolta, a király vállain, a csókok nyomán egy-egy hatalmas kígyó nőtt, melyek mindaddig szítták a király véréit, míg az ördög tanácsára nem adtak nekik mindennap egy szűz leányt. Egyszer azt álmodta a király, hogy egy magas aranyhegyen áll és látja, hogy sógornője oly fiúgyermeket hoz a világra, kiből azonnal hatalmas férfi lett, s a királyt lezudította a hegy tetejéről. Az ördög az álmodat arra magyarázta, hogy az özvegy fiúgyermeket fog szülni, ki a királyt megfosztja trónjától; az ördög tehát azt tanácsolta, hogy az asszonyt élve falazzák be a havasok valamely barlangjába, hogy ott éhen haljon. A király csakugyan befalaztatta sógornőjét egy havas barlangjába. De egy aranykígyó egy kis lyukon át mindennap eledelt hozott az asszonynak. Ez szép fiút szült, kiből nyolcz nap alatt oly erős férfiú lett, hogy ledöntötte a falat és anyjával a szomszédországba ment, hol csakhamar mint kiváló hőst ünnepelték. Nagybátyja alattvalói végre megsokalták a szűzek feláldozását s behívták a hőst az országba. Ez legyőzte a zsarnok királyt s ugyanazon havasi barlangban, hova anyját befalazták volt, egy sziklához lánczoltatta, hol a királyt a vállára nőtt kígyók csakhamar felemészítették; a hős pedig az ország királya lett... Haxthausen utazó (Transeaucazia I., 315. k.) több örmény mondát közöl; többek közt az Ilan-Dagh (örményül: Otzegár — kígyók hegye) nevű csúcsról is (id. h. 1, 124. l.) Ezek szerint az örmények azt hitték, hogy a hegyekben kígyók laknak, mi azért is érdekes, mert az örményekkel szomszédos eráni népek hiedelmében nincs a kígyónak ilyen szerepe.

Hazai örményeink meséiben is nem csak a tündérek, de a kígyók és sárkányok is fenn laknak a hegyeken. (Wlislocki id. h. 36. l.) A tündérek segítik az embert, de ha megbántja őket, akkor kővé változtatják (u. o. 30 l.)

Örmény hagyomány szerint a világ alakulása idejében a kövek is étellel bírtak, ettek-ittak, jártak-keltek. Egyszer királyt akartak magoknak választani, de midőn nem tudtak megegyezni és az aranykőnek volt a legtöbb kilátása a királyi címre, oda lépett az ördög és figyelmeztette őket, hogy a kavicskő sokkalta nemesebb, mert oly dolgokat tud végezni, mire aranykő nem képes. Az ördög gazt, lombot, szalmát stb. halomra gyűjtven, felszólítja a vaskövet, meg a kavicskövet, hogy egymásra rohanjanak. Ez megtörténvén, a kavicsköből kipattogó szikrákkal az ördög meggyújtja a felhalmozott anyagot s így keletkezett a tűz, mely addig ismeretlen volt. A tűz szinte elpusztítja az egész világot. Isten megharagudott ezért és büntetésül élettelenekké tette (Wlislocki, Märchen u. Sagen der bukovinaer u. siebenbürger Armenier I. l.)

Egy szép örmény néphiedelem szerint azon ember lelke, ki egy árvát ok nélkül megver, halála után kis fekete kővé változik, melyen annyi apró fehér pontocska van, a hányszor az ember az

árvára ütött. Éjfélután e kövecske mindaddig jajgat, míg valaki szét nem törí, mire a lélek Istenhez száll, hogy elvegye büntetését (u. o. 69. l.)

Örmény mese szerint hegyeken lakik a hegyi szellem, ki óriási vén ember alakjában gyakran segítségére van az eltévedt vándornak. (u. o. 48. l.) A fekete és fehér óriások is a havasokon laknak; a feketéknek a hegyek belsejében vannak palotáik, üldözik az emberket és állatokat; a fehér óriások pedig a havasok legmagasabb csúcsain laknak pompás palotákban és jót tesznek emberrel, állattal. (u. o. 4. l.)

Kegyeletos emléken tartják hazai örményeink a nemzet ősi szimbolumát, az „Ararat“-ot is, mely az örményeknek az, a mi nekünk a nemzeti ezimberbeli hármias halom, mely egyúttal jelképe az örmények hajdani hegyi kultuszának. Dr. Gopcsa László barátom arra figyelmeztet engem, hogy a szamosujvári örmény gymnasium belsejét az Ararat képe díszíti. És azon intézet csakugyan egy kimagasló arany, melyen biztos megállapodó helyet talál mindenkor a magyar nemzeti kultúra és hazafiság bárkája az idegen ajkú és érzelmű elemek özönének közepette.

(„Erdély“ 1893 évfolyam.)

Dr. Hermann Antal.

Örmény történeti és néprajzi szemle.

Ak ievii egyetem tudós tanára, Kren A. a napokban igen érdekes munkát adott ki Örményországáról; ebből vesszük át a következőket:

Az örmények az árja vagy ind-európai népfaj egy külön csoportját képezik. Nyelvök, kétségkívül, nyelvtani hajlításra (flexio) nézve árja; de mégis az árja vagy ind-európai vegyes szavakkal együtt idegen szavakat, elemeket is mutat fel. A tudomány eddig nem volt képes meghatározni azt, hogy melyik ez az elem. Hihető, hogy ez az elem — nem tekintve a nyelvek különféleségét — azon ázsiai népfajokhoz tartozik, melyek a „turáni“ elnevezés alatt fordulnak elő. Az örményeknek, ennek a kultur népnek története Kr. előtt a 13-ik században veszi kezdetét. Egész Anatóliában elszórtan, egész sorozata az emlékköveknek található, melyeken bizonyos hieroglyph

felírások vannak. Ezek sok ideig a tudósok előtt talányok voltak; de a mult évben Jensohn tanár megfejtette és megmagyarázta ezeket az iratokat. Kitünt, hogy ezeknek a nyelve: örmény; de a hieroglipheket a hiddidek, egy régi és kultur néptörzs, mely Cappadociát, Ciliciát és északi Syriát egész az Euphratig birta, irták. Ezek a háj-ok (örmények *) vagy hiddidek (hikusok) sok ideig hitfelekezeti kis fejedelemségek alatt egy egységes nemzetet alkottak; de Egyptom ismeretes phárávonja**) II. Ramzes vagy Szesosztrisz idejében oly néptörzsszel egyesült, mely theokrafiai elveknek hódolt.

Ezután az örmények, kik magas fokú kulturával, sőt — mint mondják — irodalommal is bírtak oly erősekké, hatalmasokká lettek, hogy képesek voltak győzedelmes harcztot vivni Egyptommal és elfoglalták egész Kis-Ázsiát.***)

Az ezektől üldözött és az egei tenger partján lakó görög vagy joni néptörzsek — a tirhenek, segünnok, sardinok kénytelenek voltak csoportonként kiköltözni. Ezek a néptörzsek előzönlötték Egyptomot, de visszaverve a fáraóktól elszórodtak az Archipelaguson, Görögországban, Siciliában, Sardiniában és Italia partjain. Jensohn tanárnak sikerült kimutnia azt, hogy a joni görögök sok kultur-dolgot vettek költsön az örményektől (*շատ հուշտուրական փոխարութիւններ են արել յայտրից*) Így pl. világos, hogy az archon (árchon-at) és tyrania kétségtelenül örmény eredetűek (ör-

*) Az örmény nemzet örményül háj-nak (*հայ*) neveztetik.

**) Phárávon (fárávon, fáráo) szó egyptomi nyelven királyt jelent. Így nevezték az egyptomi királyokat mind Ábrahám idejétől Salamonig. („És a fejedelmek hirül adták Fáraónak . . . és az asszony fölvetetett Fáraó házába. És Fáraó hívá Ábrámot. . .“ Genesis 12 r. 15. 18.) Salamon idejétől kezdve csak némely egyptomi királyok neveztettek fáráóknak, de mindig oda tették a fáráó mellé a tulajdonnevet is; így Nekhávov fáráon. Macedoni Nagy-Sándor halála után az egyptomi királyok már nem használják a fáráó elnevezést, hanem mindnyájan tulajdonneveik mellé a Ptolemeus-t (harczó) teszik.

***) *Դրանից յետոյ կարգելով կանոնաւոր զորք, ունենալով բարձր աստիճանի հուշտուրա եւ մինչեւ անգամ, ինչպէս կարծուի է, գրականութիւն, յայտրից շատն ախպիսի չգորութեան, որ կարողացան յաղթական կերպով կուել Եղիսպոսի նեզ եւ գրաւել ամբողջ Փոքս-Ասիան: Մշակ* 1896 2 sz.*

ményül árchá (արքայ) király és dirogh (տիրոջ) uralkodó), dirél [(տիրել) uralkodni] szavakból). De valamint Kelet más theokraiai uralmai, ugy a hiddidek birodalma is több kisebb önálló királyságra oszlott. Erre elkezdődött a kulturai és értelmi mozdulatlanság, mit elősegítettek az assyrok iszonyatos támadásai. Ilyen volt az állapot Kr. e. a VIII. századig. Ebben az időben még élt az árja néptörzs főcsoportja Elő-Ázsiában: ezek voltak az örmények, aztán a perzsák, kik ekkor az Urmia tó partjai körül laktak és a médok. Végre az assyrok folytonos berohanó támadásaikra felocsúdtak az árják dermedtségükből és a méd fejedelmek fővezérsége alatt ropant szövetséget alkottak. E fejedelmek egyike Ciakszár vagy Gásdáridu elpusztította Ninivét. Ezután az árják elfoglalják egész északi Mesopotaniát, visszaverték a kharthvelai vagy georgiai nemzetséget a Kaukaszus meredélyei felé és ime ezen idő óta, vagyis Kr. e. a VII. századtól kezdve az örmények a mostani Török-Örményországban vannak, azután átmentek a mostani Orosz-Örményországba. Ezután az örmények történelme a Nagy-Sándor után következett időig előttünk ismeretlen. Herodot és a feliratok szerint Persia meghódítván Örményországot, persa tartományyá lett és így maradt a macedoni hódoltságig. Nagy-Sándor halála után ebben az országban a független fejedelmek egész sorozatát találjuk. Nem fölösleges itt még megjegyezni azt, hogy Persia összes népei árjakra és nem-árjakra *) oszlottak.

Az anárik függő viszonyban voltak, országaik csak tartományoknak tekintettek; ellenben az árják, kikhez az örmények is tartoztak, mindig az egyenlő rangúak vagy az egy osztályhoz tartozók szabad egyesületét alkották, kik egy főt választottak maguknak; erre ruházták át a hatalmat is. A perzsa árják látván a macedoni kormányzás gyöngeségét, az Arsecida házból származott

*) Az árja név örmény eredetű; ári (արի) az örményben: férfias, vitéz, bátor, hős (fortis, egregius, generosus); a nem-árját az örmény anárik-nak (անարի), non virilis, ignavus, félénk, nem férfias, gyáva) nevezi.

méd fejedelmet választották uroknak és lerázták az idegen igát. Így szilárdult meg Örményországban is az Arsacida uralom.

(Miután az örmény történelem főbb vonásait előadta, így fejezi be érdekes munkáját:)

Ez a nemzet, mely oly különböző nemzetekkel állott kulturai érintkezésben, mely oly sok századon át történelmi és sok ízben önálló életet élt, terjedelmes és sokoldalú irodalommal bír. Erről az irodalomról hiteltérdemlő tudósítások jelentek nem régen, melyek a Diocletian-kori korszakról szólnak; de azt is tudjuk, hogy már jóval azelőtt volt Ciliciában epigraphiai és historiographiai irodalmuk az örményeknek; voltak évkönyveik, miket pogány papok irtak a bálványtemplomok falaira; voltak nép-eposzokat tartalmazó ének-gyűjteményeik, melyek a perzsa Sáh-Náméhez hasonlítottak; sőt az örmény fejedelmek egyike irt görög nyelven az Euripideséhez hasonló szomorújátékokat is.

A Diocletian által Örményországba küldött örmény királyfival Tiridáttal (Dértád) görög tudósok is mentek, kiknek egyike Ágáthangelosz megírta történelmét annak, hogy miként vette fel Örményország a kereszténységet. Egy más kultur mozgalom kezdődött Assyriában, hol az íróknak más sora tűnt fel, kik assyr és örmény nyelven irtak. Ezeknek egyike volt a gnostikusok felekezetehez tartozó szakadár főpap Bártedzán. Ezek nyomdokaiba léptek az örmény nemzeti történelemirók, kiknek egyike Faustus püspök Örményország történelmének azon részét írta le, mely az ő korában folyt le. . . .

De mindezt az irodalmat vagy idegen nyelven, vagy (a hiányos örmény betűk segítségével) örményül irtak. Az V. században tökéletesítették az örmény abc-t (a magánhangzók feltalálásával) Izsák kátholikosz és Meszrob tudor (vártábéd), kik azonnal hozzá is kezdettek a Szentírás fordításához. Igen élénk munkásságot fejtettek ki ebben az időben az örmény írók. Ekkor fordították le örményre Aristotelest, az egyházi atyákat és a klasszikus irodalmi termékek egész sorozatát. Azóta folytonosan mindig bő számát az íróknak képes Örményország

felsorolni. Százakra megy az örmény írók száma. Ők voltak, kik a perzsa Sassanida uralom pontos élethű történeti rajzát adták; ők adták első ízben a mongol történelem, teljes, és biztos képét Keletnek, és közöltek számtalan becses tudósítást a keresztes hadjáratokról és a mi fő ezek a tudósítások képezik még mai napság is Persia történelmének egyetlen, hamisítatlan forrásait.

Az örmények jelenkori irodalma sem kevésbé gazdag, mely a kötött, kötetlen (próza) és drámai termékek egész mennyiségét képes felmutatni. Ezeken kívül valamint Konstantinápolyban, úgy a Kaukaszban van elég örmény lap és havi folyóirat. Schiller, Göthe, Lessing, Fenelon és más jelentékeny európai írók már rég le vannak fordítva örményre. Most is van annyi örmény szép-irodalmi író, mint ezelőtt volt.

Az örmény írókat kezdik más idegen nyelvekre is lefordítani; így pl. Choren-Nárbej érsek gyönyörű drámáját („Második Árság“) a „Revue d' Orient“ lefordította versben francziára; Ráffi, kit Hugo Victorral hasonlítanak össze, regényeiből Leist Arthur sokat lefordított németre... Szépek Pátkánián Ráfáel érzésteljes költeményei, Szundukiáncz negédes, élethű drámai művei. Sok örmény míveli a történelmi irodalmat is. Ezek között legjelentékenyebb Csámcsheán, ki igen jó örmény történelmet irt. Még meg kell emlékeznem néhai jogtudós Názareánczról, Ájvázovszki Gáborról, ki a párizsi ázsiai társaságnak tagja volt, a tudós Álisán Leont mechithárista atyáról, az elhalt Emin és Pátkánián Kherovpe tanárokról...

Ezekből eléggé megérthette a szíves olvasó azt, hogy mi az örmény nemzet, ha azt történelmi és irodalmi szempontból nézzük. Jelen szemlénkből könnyű átlátni azt, hogy nekünk egy kultur és életrevaló nemzettel van dolgunk.

Más alkalommal szólni fogunk Orosz- és Török-Örményország földrajzáról, az örmények nemzeti sajátságairól, erkölceiről, szokásairól, vagy néprajzáról; végre összehasonlítjuk őket százados ellenségeikkel — a kurdokkal.

SZÉP ÁRÁ

tragoedia öt felvonásban.

Irta:

Márton Dávid

1894.

SZEMÉLYEK:

Szép Ará, Örményország királya.

Álmira, Szép Ará jegyese.

Csár, örmény főúr.

Semiramis, Assyria királynéja.

Samuramuth, Ninus eltasított neje, Semiramis barátnéja.

Zoroaster, a mágusok feje, a királyi udvarban.

Szamszit építő-mester.

Phul, Media helytartója.

Assur, rossz szellemekkel cimboráló magus

Szárkisz apród.

Egy harezos.

1-ső }
2-ik } rabnő.
3-ik }
4-ik }

Testőrök, vadászok, harezosok, nép.

Történeti idő: Ó-kor.

Történethely: Assyria, Arménia.

Első felvonás.

Nagy oszlopos terem, a háttérben mennyezetes ágy látható.

ELSŐ JELENET.

Semiramis.

(Gyászrubába öltözve bejő, kezében kard, paizs, vállán ij, tegez tele rakva nyilakkal.)

Elhamvadott az áldozat tüze,

Már megtorolva a nemes király,

Kinél nagyobbat asszony nem fogant

Méhébe, a mióta ember él...

Ninus! Ninus! te bösz csaták vezére,

— Kinek szívében harczy tűz lakott —

Ott szunyadol a föld hideg ölében,

A harc viharja már elaltatott,
Mint kisdedet a dajka éneke.
Ily dajka-dal kellett tenéked és oly
Emlék-szobor, minő nagy Ninive
És gyászkiéret, mint a milliók,
Kiket karod halomra hódított. . .
Oh! egy világ dőlt össze benned és
Ested, — miként a nap lealkonyulta
Sötétet áraszt a világ fölé: —
Homályba vonta özvegyed szívét.
Világtalan lett e kebel, mely egykor
Magas tűzével Baalt pótolhatá;
Mert — honnan eddig fényét kölcsönözte —
Élted királyom, semmiségbe dőlt. . .
Ki fog követni? méltó vajh! ki lesz
Nyomodba lépni harczok istene?!
Oh lesz-e gyámja árva fegyveridnek,
Mik a világot megremegették,
Mig élöket karod irány'zhatá?
Ki tölti meg dics-szomjas lelkemet
A hir, dicsőség édes illatával;
És e kihalt szívet ki vonja be
A szerelemnek drága balzsamával?
(A nyitott ablakon át, merengve ég felé néz),
Ragyogjatok szét, fényes csillagok —
Elhúnyt világnak gyászszövétneki —
Szelid sugárral a halom fölött,
Melyben szerelmem árnya porladoz.
S te sírja mellett tomboló folyam, —
Ki harczy ménjével versenyt futál —
Harsogd örök vihar-dalod felette!,
Hogy habjaid morajló hanginál
Szövődjenek álmába harczai,
Mig Semirám miatta gyászt visel
Sírjára hintve szeme harmatát,
Nyögéssel töltve be a berkeket,
Mint himje vesztett tigris szüntelen. . .
Samuramuth!

MÁSODIK JELENET.

Samuramuth. Előbbi.

(*Samuramuth,* mélyen meghajolva.)

Parancsoly asszonyom!

Semiramis.

Jer oldd le rólam e fegyverzetet,
De könyeim ne bántsod, hadd foljanak.

Asszony szemében köny az áldozat;
Özvegy szívébe nem fér a boszú:
Szelid lemondás ezélja életünknek.

Samuramuth.

(A fegyvereket elveszi. a hátsó falra felaggatja.)
Önmegadás királyok ékszere!

Semiramis

Önmegadás!, de hát a sors, a gyász
Viselhető-e, mely reám szakadt?
Hisz társa van a legkisebb bogárnak,
A kis madár párjának énekel,
Vihar ölébe dől a röpke szél,
Eufrat, Tigris egy mederbe foly;
Sőt a nagy ég, — mely a világ felett
Kék mennyezetként folyton elterül —
Társat talál a tenger tükörén;
S az istenek Baal és Mylitta közt
Családi öröm méze csöngedez.
Csak én vagyok, — csak én boldogtalan!
Páratlan a teremtés lényi közt,
S míg legszegényebb szolganöm örül
A lét feletti kéj-gyönyörnek: én
Rideg nyoszolyám enyhét siratom!

Samuramuth.

Oh, nagy királyné, szüntesd könnyeid,
Elhordja majd az ifju vér patakja
Búd halmazát, mint Tigris árjai
A zátonyok homok parányait.

(Tükör-paizst tart Semiramis elé).

Nézd e paizst! hogy illik a szomor
Arczod havára?... Ennyi büvvaráznak
Nem állhat ellen férfi-szív soha!
Búd fellegére szívárványt derít
Két nap, mely ott arczod havában ég.

(A paizst a falra akasztja).

Semiramis.

Két könyező nap, melynek hó patakja.
Feloldaná az Elborusz havát!

Samuramuth.

S a szikla-keblet megpuhitaná,
S a gyűlölet sötétlő méhiből
Örök szerelmi lángot esalna ki.

Semiramis.

Jó Samuramuth! hajh, nem ismered
A kin-vihart, mi e kebelben dul,
Ha azt hiszed, hogy bármely férfiszem
Igézetének hódol a kebel;
Ha azt hiszed, hogy lesz majd férfi-ajk,
Mely alamizsna morzsalékait
Kiesdi annak, mit egészben birt
Ninus; ki az örök-lét nagy ködén át
Lehúnyt szemekkel esdve néz reám
És néma ajkkal folyton arra kér:
„Emléke légyen ima-zsámolyom!”
Csak egy Ninus volt a földön, csak egy,
Ki lázba hozta e szívet. Letűnt,
S vele kihalt az összes férfi nem.

Samuramuth.

Oh, nagy királyné! ifju éveid
Nem értik a nő-szív rejtélyeit:
Leküzdve szégyent és leküzdve kint
Gyöngébb nemünk új gyám felé tekint.
Szívünk lakója ha elköltözött:
Újat keres a milliók között;
Mert oly lakás a szív, hogy ajtaja,
Midőn kinyílt, örökre nyitva, ha,
Újabb lakos nem költözik belé,
Ki ajtaját belülről zárja bé.

Semiramis.

(A tükör paizs előtt áll, bele-bele tekint.)

Ne bántsd a gyászt szentségtelen szavakkal!
Templom van itten (szívére mutat) s nem elhagyott lakás.
Hol minden utas nyugovóra lel.
Egy máglya ég e templom belsején,
Melynek tüze sohase hamvad el,
S a kegyelet örök-világa mellett
Bús Semiram férjének áldozik.

Samuramuth. (Félre, gunnyal)-

Pajzsa tükrében nézve bájait.

(Letérdel Semiramis előtt. Fent).

Ne vedd zokon vigasztaló szavam!
Tudom, hogy ily bú örülésbe visz,
E szédítő örvény elől akartam
Elvonni búval terhelt lelkedet
És felderíteni azt a méla arcot,
Hol elsötétül a nap sugara.

Semiramis. (Felemeli Samuramuthot.)

Kelj fel Samuramuth! Te vagy királyné,
Mert boldogabb vagy, mint nagy asszonyod.
Boldogtalan előtt ne térdepeljen
A boldog. Ez természetellenes,
S az istenek törvényét gunyoló.
Jer vedd elő bűbájos lantodat,
S üzd el szivem emésztő bánatát.
Tudod a dalt? te nem feledhetéd!
Mit egykoron — mint játszi gyermekek —
A zord vadon mőhlepte pamlagán
Versenyt daloltunk, hogy kifáradánk
Bősz párduczot keresni ijainkra;
Midőn a viszhang csalfa lányait
Tanítgatánk a dal- s vidám kaczajra.

Samuramuth.

Kegyves parancsod éltető legem!

(Egy lant alaku hangszert vesz elő, csendes dallamot játszik).

Semiramis.

Ne, ne tovább! miért zavarni fel
Ábrándjaim nyugvó halottjait?
Minden szavad egy sirt szakitna fel
A temetőn, hol szép letűnt időm
Emlékein virit a cyprus-ág.
Zengd, bősz csatáknak harsogó dalát,
Mely emberirtó vést, vihart terem,
Hogy hangjain a síró fájdalom
Megőrijtő haragba füljön el! . . .
Ez illik össze most kedély-világom
Érzelmivel. Visszhangra ez talál
E puszta lélek kösziklái közt.

Samuramuth. (Csatadalt játszik).

Semiramis, (kis szünet után).

Igy, így! be jól esik e hangzavar:
Mint kéjelegnek vérem csepjei
Dalod tűzének édes lángiban!
Miként ha vérem mindegyik paránya
Csatára kész hadsereget vágyina szülni:
Ugy zsong, zsibong, tolong e szív felé. . .
Ah! hogyha megvalósul a rege,
Hogy férfivá leend az asszony: úgy
A harci dal teremti férfivá őt! . . .
Hisz már is érzem, mint aczélosodnak
Idegeim, mint vetközöm le női
Nemem tulajdonát: a gyöngeséget. (Rövid szünet után.)

Az ujjá-születés fájó gyönyöre
Árasztja el valóm egész világát!...
Légy üdvöz, oh Ninus: a lelked bennem él!
Samuramuth (A játékot abban hagyva, félre.)
Nagy istenek! az örülés határán
Bolyonganak bús gondolatjai!

(Fent.)

Hatalmas asszonyom! ha hallgatál
Samuramuth szavára valaha:
Úgy légy kegyes engedni kérésemnek!
Im, esdve kérlek — önmagad javáért,
S a nép javáért, mely felett uralgasz —
Pihend ki e nap fáradalmaid!
Temesd a vánkos hullámai közé
A kebleden rágódó gondokat;
Ha megfürödnek szörnyű rémeid
E langy habokban: majd mosolygva kelnek
A hajnalnak szent bibor-tengerére.
A vánkos az, hol életunt szívünk
Erőt meríthet új csatára kelni.
Az álom édes, ringató ölen
Találja fel a lélek gyógyyszerét.

Semiramis.

Ha a kihült nyoszolya enyhet ád?!...
Nem áld meg engem álman lelke sem,
Sőt rémesebbé festi sorsomat
Művész-keze, mint a milyen valóban!

Samuramuth.

A látomás az éj ködébe vész,
Ha bájoló, ha rémes egyaránt.
Mít béna képzeted teremt az álmak
Büvös honában: lenge köd-alak,
Mely szétfoszol a regg lehelletén.

Semiramis.

Elvitte Ninus álom-részemet,
S az ébrenlétből részét itt hagyá.
Kettő helyett pihen a sírban ő:
Kettő helyett kell fáradozni nékem.

Samuramuth.

Nem bírja meg a gyenge nő-alak
Két ily dicső életnek terheit.
Az elefánt, az élő szikla is

Tulsúly alatt leroskad. Oh, királyné! —
— Ki egykoron testvéredül szerettél —
Hallgasd meg újra esdő szózatom!
Árnyad könyörg: ne tedd ki drága
Élted bizonytalan esélynek... Oh mondd!
Szeretsz-e még?...

Semiramis (Az ágyhoz közeledve.)

Hűséged ismerem...
Egy boldog élet édes folyamában
Olvasgaték a lelked könyviben;
Tudom, hogy abban mindenik betű
Semiramis kegyét magasztaló.
Te sem csalódsz úrnőd hajlamában
(Az ágy függönyét félre vonva lefekszik.)

Kérésed immár teljesítve van.

Samuramuth (Semiramis kezét megcsókolja.)

Köszönöm e tuláradó kegyet!

Semiramis.

Csak egyre kérlek, jó Samuramuth:
Küld ide Zoroastert!

Samuramuth. (Meglepetve.)

Zoroastert?!

Semiramis.

Hű magusom, hogy álmaid felett
Virraszszon ő.

Samuramuth. (Az ágy függönyét összevonja.)

Azonnal, ám elébb
Egy altató dalt zengek lantomon.
(Csendes dallamot játszik.)

Semiramis, (hosszabb szünet után.)

Oh!... Oh!... Ah!...

Samuramuth.

(A játékot abban hagyva az ágy függönye mögé tekint.)

Az álom itt királyné! Semiramis
Rabszolganője e hatalmas urnak...
(Rövid szünet után.)

Kedvem volna megfojtani, hahaha!...
De nem!... Hogy éljen a kegyes királyné,
Bukása majd úgy óriási lesz
És több gyönyört ad, mint halála... Hej!
Gögös rima! A megvetett királyné,

Kinek fejről elraboltad az
Uralkodás tündöklő diszjelét:
A fattyú Samuramuth él, s boszút
Forral szívében ellened!... Ne félj!

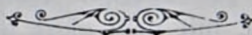
(Gúnynyal.)

Zoroaster', hű magusod szeme
Virraszt feletted, miglen a királyi
Mélységes álmat szűnyadod. Hahaha!...
Te és Zoroaster?!... Az kéne még,
Hogy kedvesem', a csillag-kóstolót,
Még őt is elvedd, mint a koronát;
Hogy egy latornak ölelési közt,
— Az áldozó lingám szent veszszején —
Hő véreink egymásra leljenek,
S mely utainkat kétfelé irányzá,
A vágy testvérekké tegyen!
E gondolat, — mint tengert a vihar —
Feldúlja e kebel utálatát!... (Elgondolkozik).
De ott leszek majd minden lépteiknél,
Lehelletök se fog távozni, míg
Elemekre szét nem bonczolom!

(Fenyegetőleg int kezével Semiramis felé).

De adjuk át a legkegyesb parancsot
Rendeltetése helyén... (Indul.)

(Folytatása következik.) 307

Örmény gyermek bölcsődala.

— Költemény prózában. *) —

Aludj én édes örömöm és én szerelmem, az ég
ajándéka, első szülöttem; teid reménye, képzele-
tünk tárgya, anyád kevélysége, áldásnak forrása. Én
szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Büszke vagyok az örmény asszonyok között, nem,
nem szégyenlem keblem virága titkát; nem vagyok már
féltékeny más anyák szerencséjére, most, hogy téged
birlak, kit annyi könny után találtam, kincsem. Én szép
gyermekem, anyádnak kis angyala.

*) E költeményt örmény versekben irta: Khoren-Nárbej-
Luszinián, konstantinápolyi érsek, az utolsó örmény királyi család
egyik közelebből elhunyt tagja.

Oh te gyöngeségedben puha test, te magában foglalod vágyainkat, oh Mihrán, szemeid, mint a kis csillagok fénylenek, s ragyognak a szomorú éjszakában. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Oh ez anyai csók, melyben a szív ömledezik; e csók, melyet most ismerek; mikor homlokodra lehelem, e vakító borostyán-koronára, s könnyeimmel öntözöm a dicsőség leveleit. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Mikor édes fejed fáradt, és gondoktól magasztosan jössz, mint ma nyugodni anyád keblére; mikor aztán épen mint ma, ő elbolyong az égben, lelked Örményország felett lebeg. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Ide löveli reád örömtelt tekintetét; és küld sokkal édesebb mosolyt, látsz cseppeket, melyeket felszárítasz arcodon; gyöngygyé változván ékes koronádra. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Korona! oh igen én vágyom e koronára, melyet összetartanak hazai kezek, oh fiam; mert csak egyedül az a virág halhatatlan, egyedül az, mely e kertben fakad. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Oh ha fekete és ragyogó szemeid kápráznak a csalárd világosságtól, mit nem okoz a sötétség? Ha szemeid ráirányulnak a szépség felé, a dicsőség és az ég idegenébe, a helyett, hogy buzgalommal érezné magát az Éden kapujában! Én szép gyermekem anyádnak kis angyala.

Ha ajkaid, mint a rózsa két levele illatosak; ha első fakadásában, az ég és föld atyja neve után nem ejti Örményország nevét, anyád anyját. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Ha szived verése tiszta hullám; mely ha alszik felébred egy nap; rohan és pályafutásában egy más szerelemért dobog, nem Örményországért, ha föl nem pattan a hazai névre. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Ha puha kezeid és bájos karjaid, mozdulatlanul állnak a hazai szóatra; vagy talán ellenségétől a gyermeki szolgálat visszaköveteli szent adosságait? Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Oh jobb, hogy szempilláid, s az enyéimek nyilnak, és e napra sötétség ne jöjjön soha; nehogy valaha méltatlanul ejtsék ki ez ajkak édes anyád nevét! Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Oh hogy lehetne, hogy e hálátlan szív kiszáradjon, mind a piros rózsza a féregtől, midőn karjaid ölelik anyád derekát, mintegy nyakát átszöve illatos virággal. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

És e szív, mely éltedet adá s melyen nyugszik a fejed táplálkozva a szerelem forrásából, jobb lenne, hogy megfagyjon rögtön: ne melegedjék fel mellette kigyó, a haza ellen! Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

De miért borús menyeyi képzeleted? Mosolyod mulik... Ne sirj te, mikor én sirok. Nem, Mihrán! nincs több bús ének! Lásd anyádat, hallgat az édes csókra! Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Aludj én édes öröömöm és én szerelmem, az ég ajándéka, első szülöttem; vágyaim célja, te leszel reményem, kevélységem és áldásom, anyádnak új otthona. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

Te meghosszabítod a hazai dicsőséget és én áldani foglak az örmény anyák között; a te neved, mint anyád szive, örömmel hangzik minden örménynek. Én szép gyermekem, anyádnak kis angyala.

E név! Az idegenek meglepve csodálkoznának, és az idegenek ujjal mutatnák anyádat, és suttogva mondanák: „Ő nem szült mást, csak ilyen gyermeket; szerencsés, boldog az örmény anya!“ Oh te szép gyermek, oh kis angyala az örmény nemzetnek!

Franziából fordította:

Bányai Blanka.

Új emberek.

Ha egyszerre annyi néző volna benn az új műcsarnokban, ahány új piktor van: jó lenne. De köznapokon alig lézeng egy-egy ember a gyönyörű nagy termekben. Akiket látok, azok egy része itt le van festve és gyönyörködik a maga arczképében, ami erkölcsös és ártatlan öröm. Már kétszer kaptam rajta két minisztert . . . Közönség, igazi nagy közönség nincs, pedig ez a műtárlat egyszersmind szépség kiállítás is, tele van szép asszony portrait-

tel. Ámde a legfessebb hölgyek egy része is gyakran látható itt és megjelenésével veszedelmesen kritizálja a róla festett képeket.

Ne évődjünk és ne busongjunk, az új pictor palotához és az új pikturához majd csak hozzája nő és nagyobbodik a publikum is. Talán a képzőművészeti társaság is hibás, oly komolyan csinálja a maga dolgát, mintha ő volna a megalakulandó közigazgatási bíróság. Nem mozog, nem invitál, mert invitációnak csak nem lehet tekinteni a plakátjukat, amelyen egy hölgynek öltözött hangya emel valami czimert és azonkívül lebeg. Szorgalomban, becsületességben mint a társaság, de semmi invencziója, talán le is nézi az ötletet. Azelőtt azt hittük, hogy a volt titkár Szmrecsányi a hibás, de látjuk, hogy mióta nincs itten, elment a miniszteriumba, itt is maradt minden a régiben, igaz, hogy a miniszteriumban sem történt semmi új. Talán a szervezet hibás, azt kellene fölfrísíteni.

Ideje, hogy örüljünk az új embereknek, mert vannak erősek, jelentékenyek, bizonyosok. Titkon vezeteti őket — legalább nekünk úgy rémlik — egy barnaképű, boglyas művész, aki jól megverné — mert van hozzávaló ereje — ha ki őt mesternek nevezné. Pedig az, ha egy tenyérnyi képe sincs itt és ha a nevét nem is koptatta el a hír: Hollósy Simon.

Az új műcsarnok új embereinek sorát kezdjük Hollósy Simonnal, akinek — amint említettük — még csak egy „giccs“-e sincs a millennáris tárlaton. Sok jó képben azonban benne van a tüzes és érzékeny művész lelke. T. i. Hollósy festő-professzor, rendesen Münchenben, ez idő szerint Nagy-Bányán. De milyen professzor! Nem államilag javadalmazott művész-gyártó, aki a maga modorának ráerőszakolásával rontja a kezébe kaparitott tehetségeket és jól-rosszul konzerválja azokat, akiknek nincsen talentumok, csak hajlamuk és ambíciójuk. Hollósy minden tanítványa másképp pingál, a bandzsál szemével meglesi, hogy kinek-kinek milyen a lelke furesasága, titkos órán meglesi egyéniségének titkait és aszerint kezeli. Mert nem tanít ő, hanem kezel, beszél, viccel és . . . . . És eltávolítja maga mellől, akinek egyenesen a jó Istentől nincs megbízása, a földvilág majmolására, amit más-képp művészetnek is neveznek. Rajonganak érte a tanítványai, úgy hallgatják mint egy apostolt s mint egy jó pajtást. Olyan színes a beszéde, mint egy spanyol kép, amint is tanítja mindig a színt és az érzést.

Hollósy maga keveset fest, helyesebben kevés képet fejez be, nyilván azért, mert bolondja a tökéletesség, amit — tudni való — igen ritkán lehet elérni. Azonfelül energiáját a mások munkálkodása emészti meg. Egy pár apró remek munkával még is elkészült, azokat látták külföldön. Azonban most ugyan neki készült, azt mondják nemcsak tanít, hanem maga is dolgozik Nagy-Bányán, ahová egész müncheni iskoláját levitte. Nem államköltségen; a derék város épített neki ateliert, a modelket a maga rongyos zsebéből fizeti. Az apostoloskodás nem igen segíti elő a vagyono-

sodást. Az ilyen hivatalnokot csak a közvetlen környezet becsüli meg.

Mégis, ez a munkával nem is szereplő, új számba menő ember itt van a kiállításon és nagyobb az ereje, mint valamennyi államilag dotált: kitűnően berendezkedett mesternek. Ő maga a háttérben van, de itt vannak elől az emberei, a barátai, a tanítványai: Thorma, Réthi, Grünwald, Márk, Boruth, Horthi. Ezeké és a Hollósy iskoláé a jövő.

„Magyar Hirlap.”

Az örményországi inségések érdekében.

Azóta, hogy utolsó kimutatásunkat közreadtuk, adakoztak még nyomorral küzdő ázsiai testvéreink számára a következők: Papp Géza országgyűlési képviselő 20 frt. Seps-Szt-Györgyről Fejér Mano esperes-plebanos ezeket az adományokat küldötte: Fejér Mano 2 frt, Bogdán Arthur 2 frt, Fogolyán Kristóf 5 frt, Papp Vincze 1 frt, Fogolyán Endre 1 frt, Vertán Endre 50 kr., Fejér István 1 frt, Melik Gyula 50 kr., Istvánfy János 1 frt, Wertán Géza 1 frt, Miske László 1 frt, Melik János 2 frt, Lázár Mór 1 frt, Beteg Bálint 2 frt, Bogdán Florián 1 frt, Melik Kristóf 2 frt, Szenkovics Jenő 50 kr.; továbbá Kézdi-Vásárhelyről: Császár Lukács 50 kr., Dávid Antal 50 kr., N. N. 10 kr., Dávid Gyula 50 kr., Dombay József 50 kr., Jancsó Gyula 30 kr., László Zoltán 30 kr., Málnásy 50 kr., Császár G. 50 kr., Cz. M. 30 kr., N. Ist. 20 kr., ifj. Dávid István 50 kr., Nagy Pál 20 kr., Politzer Rudolf 40 kr., Erdey Béla 20 kr., Dobal Lajos 50 kr., özv. Kovács Aronné 30 kr., N. N. 20 kr., Szöcs Mózes 20 kr., ifj. Bandy 50 kr., Hamar Zoltán 30 kr., Kovács Károly 30 kr., Száva Dávid 20 kr., Idinger Józsefné 10 kr., Gitta János 50 kr., Csép József 30 kr., Mihály Gergely 50 kr., Zachariás Izsák 30 kr., özv. Fejér Lukácsné 1 frt. Tehát összesen (20+35 frt 20 kr.) = 55 frt 20 kr. szóval ötvenöt frt husz kr. — Gyergyó-Szent-Miklósról Görög Joachim örmény kath. plebanos ezeket az adományokat küldötte: Szt-Háromság-Legényegylet 20 frt, Görög Joachim 5 frt, Merza és Bocsánzi 4 frt, Czilra Ferencz és fiai 3 frt, Tarisnyas Gergely 1 frt, Drótos Jánosné 1 frt, Eránosz János 1 frt, Drótos István 1 frt, Baltres Vilmos 1 frt, Csiky Kálmán 4 frt, Lázár János és Lukács 3 frt, Vákár fivérek 3 frt, id. Karácson János 1 frt 50 kr., Lázár Péter 1 frt 50 kr., Lázár Menyhért 2 frt, Urmánzy fivérek 1 frt, Száva testvérek 1 frt, Száva István 1 frt, Avéd Kristóf 1 frt, Bogdán István 1 frt, Bocsánzi István 1 frt, Lázár Zakariás 1 frt, Kopacz Lukács 3 frt, dr. Szentpéteri Kristóf 2 frt, dr. Fejér Dávid 5 frt, Lázár Gyula 2 frt, dr. Dobribán Antal 1 frt, Eránosz Bogdán 1 frt 50 kr., Szentpéteri János 2 frt, Csiky Dénes 2 frt, Bocsánzy János 1 frt, Merza Kristóf 10 frt, dr. Lázár János (Tölgyes) 1 frt, Dondon

József (Kolozsvár) 1 frt; összesen kilenczven (90) frt 50 kr. — A gyergyó-szt-miklósi kereskedő ifjúság ötven (50) frtot a következő szép levél kíséretében küldött: Tekintetes Szongott Kristóf urnak az „Armenia“ szerkesztőjének Szamosújvárt. A sokat zaklatott, kifosztott és üldözött örményországi inségesek javára a gyergyó-szt-miklósi ifjúság által f. évi júl. hó 26-án, Szt-Anna napján rendezett táncmulatság jövedelmét van szerencsénk Tekintetességedhez, az „Armenia“ szerkesztőjéhez, mint olyanhoz, ki örményországi hitsorsosaink nyomorán hathatós tollával sokat segített, 100 irva egyszáz koronát postával azon kéréssel átküldeni, hogy ezen összeget az említett nemes célra fordítani sziveskedjen. Megjegyeznünk kívánjuk, miszerint a tánczestély összes kiadási költségeit a kereskedő ifjúság hordozta s a kitüntetett 100 korona tisztán a bevételből és felülfizetésekből folyt be. Fogadja Tekintetességed nagyrabecsülésünk nyilvánítását, melylyel vagyunk hazafias tisztelettel: Lázár I. István b. pénztárnok, Kritsa Konrád b. jegyző.“

N y i l v á n o s e l s z á m o l á s. A folyó évben megjelent Aprilis, Május és Julius havi füzetünkben közreadott három kimutatás tanuskodása szerint begyűlt 1111 frt 45 kr; ehhez hozzáadva a jelen (Szeptember-havi) füzetben kimutatott 195 frt 70 krt, tesz a begyűlt összeg 1307 frt 15 krt, az az ezerháromszázhet frtot és tizenöt krt. — Ebből elküldöttünk Lzmirlán Máténak (a gregorians — luszávorenságán örmények patriarkhája Konstantinápoly) 980 frt 10 krt (lásd a patriarkha nyugtáját „Armenia“ 1896. juliusi füzet 225 lapon); Azárián István örmény kath. patriárkhának (Konstantinápoly) 140 frtot (örmény nyelven irt nyugtáját hű magyar fordításban alább közöljük); Pápázián Róza ázsiai menekült örmény asszonynak és neveletlen két kis gyermekének adtunk előbb 11 frt 35 krt, azután 35 frt 70 krt (nyugtáját itt közre is adjuk.) — Ismét küldöttünk 1896. aug. 22-én 845 számú vevény tanuskodása szerint Ázárián István kath. patriárkhának száznegyven (140) frtot.

I. Nyugta. Örmény katolikusok patriarchátusa. Konstantinápoly-Pera jul. 17. 1896. Méltóságos főesperes! Hálás szívvvel fogadtam Önnek és nagyságos Szongott Kristóf és Florián János urak aláírásával ellátott és folyó hó 3-án elküldött beceses levelüket és a postautalványnyal küldött 140 az az száznegyven forintnyi összeget, mit az Önökből alakult érdemes bizottság testvéri szeretetből és keresztényi könyörületből gyűjtött a katolikus örmény özvegyek, árvák és szűkölködők számára, kiknek nyomora és fájdalma iránt a távolból is — dicséretes vetélylyel — részvéttel viseltetnek. Miért mi is sietünk levelünk által azon szűkölködők nevében szives közönetünket nyilvánítani a bizottság tiszteletreméltó tagjainak és minden egyes jószívű adakozónak, kik adományaik által néhány özvegy és árvának könyeit fogják letörülni, miket a kimondhatatlan fájdalom és gyász sajtolt ki. A segélyezendők nemcsak szívből

eredt imáikba fogják Önöket foglalni, hanem még áldani is fogják Önöket. Ismételt köszönetünk nyilvánítása mellett Önre, a bizottság tagjaira és minden egyes jószívű adakozóra patriárhkai áldásunkat adjuk.

Méltóságos Bárány Lukács főesperes-plebános úrnak Szamosújvárt (Ausztria-Magyarország.)

Méltóságod imáiba ajánlott Ázarián Péter István katolikus, ciliciai pátriárkha.

II. Nyugta. Arról, hogy a szamosújvári bizottságtól, mely nyomorral küzdő ázsiai örmény testvéreink számára gyűjtést ezközöl, előbb 11 frt 35 krt, azután 35 frt 70 krt, összesen 47 frt 05 krt az az negyvenhét frt öt krajczárt köszönettel átvettem.

Szamosújvárt 1896. júl. 20. Pápáziánné Merineán Róza.

Ezek szerint a mondott czélra begyűlt összeget (1307 frt 15 kr., az az ezerháromszázhet frt, és tizenöt kr.) az utolsó krajczárig rendeltetési helyére küldöttük. A jó ügy nevében a szives adakozóknak mi is hálás köszönetet mondunk.

Szamosújvárt 1896. aug. 15.

Bárány Lukács,
Szongott Kristóf,
Florián János.

Kisebb közlemények.

Egy valódi főpap. Véreink és hitsorsosaink kisázsiai javeszéklése ez évben a földkerekség minden zugáig elhatott, de aligha talált lelkesebb viszhangra, mint a bécsi örmény érseknél, a tudós mechitharista zárda széles műveltségű főapátjánál, ki nemcsak az uralkodó ház egyes tagjainál, első sorban magánál a felséges Uralkodónál, hanem Bécs, a nagy világváros összes lakóinál is a sinylődök és üldözöttek érdekében esdőleg kopogtatott, kérve kért, csakhogy minél fényesebb segélyösszeget küldhessen a szerencsétleneknek. Bécs összes templomainak ajtaira, a nagyobb forgalmu utcák és terek szögleteire felhívást, gyűjtő ívet függesztetett, melyben segélyt, gyors segélyt kér annyival is inkább mert ismeretes előtte azon közmondás: „bis dat, qui cito dat.“ A tudós érsek, a lelkes főapát felhívásában az örmény hitsorsosokra, mint a keleti kereszténység védbástyájára hívja fel a bécsiek figyelmét s nem minden alap nélkül, hisz ha a néphit szerint minden buzaszem gorcső alá véve egy Máriaképet kezében az isteni kiseddel rejteget, akkor az örmények, mint legősibb keresztények, minden egyes kardján is mintegy a szent kereszt fényben uszó jelvényét látjuk csillogni, melyben minden reménységük s ehhez való bizalmukban minden bátorságuk. A bécsi érsek főpásztori és atyai gondoskodásáról fényesen tanuskodó ezen tény, mely — mint egy szem-

tanu mondja — bőséges filléreket hullat az inséges örmények felsegelésére — midőn e sorokban egyszerűen regisztráljuk, nem fojthatjuk el az érsekre vonatkozólag magunkban azon imaszerű kijelentést is: Ecce sacerdos magnus, qui in diebus suis placuit Deo, non est inventus similis illi! (Ime a főpap, ki napjaiban tetszik Istennek, nem találhatik hozzá hasonló!)

A keleti egyház egyik felekezetének, — a koptoknak, apostoli vikáriusa: Monsignore Macario, ki jelenvolt az örmény érsek tiszteletére adott diszebednek, Bécsben járt, s miután hívei a schizmatikus vallásról a katolikus egyházba visszatértek, (illetőleg őseik egyházával újraegyesültek), — kihallgatásra jelentkezett. Ferencz József, Ő cs. és ap. kir. Felségénél, azon kérelemmel, hogy tartsa meg az osztrák-magyar védnökséget (protektoratust) a koptus egyház felett még akkor is, ha az apostoli Szentország által elhatározott önálló patriarkhatus életbe lép. A koptok apostoli vikáriusa arra is kérte Ő Felségét, hogy ezt az új hierarchiai rendet legkegyelmesebben támogatni méltóztassék.

Irodalom és művészet.

Színmű az örmény történelemből. Jeles íróársunk: Márton Dávid áll. gymn. tanár (Lugos) a „Szép Ára“ örmény király történetéből érdekes színművet alkotott s azt szerkesztőségünknek közlés végett, rendelkezésére bocsátotta. Mivel folyóiratunk jelen füzeté már elkezdette a színmű közlését, itt közöljük az érdeemes szerzőnek e tárgyban hozzánk intézett sorait is: Tekintetes Szerkesztő úr! Midőn én 18 évvel ezelőtt szabad királyi Erzsébetváros közönsége által az akkori Rafael-féle gymnasiumhoz egy tanszékre tanárrá megválasztattam: akkori kartársaim egyikétől, — ki ép azon időtáiban az „Örmények története“ czimű művének megírásával foglalkozott — egy szép mondát hallottam, a mely nem kevéssé ragadta meg figyelmemet. Az a történeti monda, a melyet egy séta alkalmával főtisztelendő Ávedik Lukács főesperes úr nekem elbeszél: az Ára király mondája volt. E remek- és az egész világtörténetben páriát ritkító — hősmonda sokáig foglalkodtatta azóta képzelmemet, s mivel apró lyrai munkáeszkákat már akkor írogattam, elhatároztam magamban, hogy e mondát is felfogom idővel dolgozni. Azonban a mily könnyű volt ezt magamban elhatároznom, ép oly nagy nehézségekbe ütköztem a kivétel kérdésénél. A nehézséget nem egyéb okozta, mint az alak megválasztása, melyben testet kívántam adni az anyagnak. Hozzá is fogtam — a mint időm engedte — egy „Szép Ára“ czimű költői elbeszélés megírásához. Munka közben azonban az a csoda történt, hogy az a szép nagy anyag — hasonlólag ama nagy folyamokhoz, a melyek megindulván maguknak medret vágnak — saját alakot öltött magára: azt vettem észre ugyanis, hogy az én elbeszélésem dialogokba megy át. És én nem bírtam visszatéríteni, hogy az általam eleve

megásott mederben hömpölyögjön tova, sőt magával ragadott engem is: és én kénytelen voltam követni önvágta medrében a harsogva tovább rohanó királyi folyamat. Így lett drámai mű a „Szép Ára“ története. Most már csak a mellékeselekvényeket kellett hozzá gondolnom, hogy motíváljam az Ára király tragikumát. Egy kis ókori történeti tanulmány kisegített e bajomból is. Mivel a történetben úgy az örményeknél már a legrégebb korban megvolt az egynejeség és a nőnem iránti tisztelet, ellentétben a Kelet más népeinél divó fogalmakkal, melyek szerint a nő állattá volt lealacsonyítva: az Ára tragikumának indoklására felvettem Álmirát (kinek nem rossz hangzása nevét az Ámira családnévből alakítottam). Ez által Ára, mint a tiszta szerelem képviselője összeütkezésbe jött a nő személyiségét és a szerelmet tagadó világrenddel: a mi tragikai bukását idézte elő. A Csár intrikus jelleme az Ára tragikus jellemének kidomborítására alkalmasnak mutatkozott. A mint kidolgoztam e művemet részt vettem vele az akadémiának az 1884-ik évi Teleky-pályázatán. A bírálat az ókori tárgy műveket, a melyek között szerepelt „Szép Ára“ is, sikerülteknek mondotta, a 4 darab közül a Csiki Gergely „Spartacus“-át jutalommal is tüntette ki. Ezóta kéziratban tartogatom e művemet. Nem egy ízben feltettem magamban, hogy beküldöm e munkát a tekintetes Szerkesztő urhoz azon kéréssem kifejezése mellett: hogy szívekedjék azt becses folyóirat: az „Armenia“ hasábjain felhasználni. Ez elhatározásom valószínűségében azonban megakadályozott a legújabb ideig az a körülmény, hogy Erzsébetváros közönségének szolgálatában állván, könnyen hizelgőnek tűnhettem volna fel. Most miután eltávoztam e jeles városi közönség gimnasiunától: nincs okom e vádtól tartani. És így bátor vagyok „Ára“-t ide mellékelve a tekintetes Szerkesztő ur becses figyelmébe ajánlani. Melyek után magamat továbbra is jóakaratóba ajánlva vagyok a tekintetes Szerkesztő urnak Lugoson, 1894 augusztus hó 4-én aláíratos szolgálja

Márton Dávid a történelem tanára.

Sallak Róza művei. Szép tollú munkatársunk a következő előfizetésre való felhívást tette közzé: Tisztelettel értesitem t. czimet, hogy eddig szétszórtan — folyóiratokban stb. — megjelent és még meg nem jelent költeményeimet egy kötetben összegyűjtve, valamint „A győzelem“ című elbeszélésemet külön kötetben sajtó alá rendeztem és ezennel mindkét kötetre előfizetést nyitok. Mindkét mű 8-ad alakban Todorán Endre könyvkereskedő és nyomdatulajdonos kiadásában Szamosújvárt jelenik meg. „A multból“ című vers-kötet előfizetési ára bérmentes küldéssel 1 frt, „A győzelem“ című elbeszélés-kötetem előfizetési ára bérmentes küldve 1 frt. Gyűjtőknek minden 10 előfizető után egy ingyen tiszteletpéldánnyal szolgálók. A pénzt, valamint a gyűjtőivet kérem f. év november hó 5-ig Todorán Endre könyvkereskedésének Szamosújvárra küldeni. Mindkét kötet 1897. január hó 15-én fog megjelenni és a t. előfizetőknek bérmentes küldetnek meg.

Utánvételes megrendeléseket csakis nagyobb megrendelés esetén (10—15 péld.) fogadhatók el. Magamat t. czím jóindulatába ajánlva Nagy-Enyed, 1896. aug. hó, maradtam teljes tisztelettel **Sallak Róza**.

„Szolnok-Dobokamegye nevelés és oktatásügyének története“ czím alatt Kádár József deési polgári iskolai tanár olyan nagy, alapos, kimerítő tanügyi monographiát irt és adott ki, mely az egész országban ritkítja párját. Méltán büszkélkedhetik a deési polgári iskola kiváló tanárával és Deés város szorgalmas, tehetséges polgárával, ki a millenáris év emlékére a megyében monumentális munkájával olyan maradandó emléket állított, mely az ércnél is tartósabb („Monumentum aere perennius.“ Hor.) Hanyagszorgalommal összegyűjtött minden idevágó adatot; szabad idejét mind ezen adatok rendszeres feldolgozására fordította; éjet nappalá tett... és ime olyan derék munkát adott a szakférfiak kezébe, melynek a terjedelmes megye minden egyes helységéről van érdekes mondanivalója. 587 oldalra terjedő kimerítő illusztrált munkájában élvezhető irályljal szól a megye összes volt és jelenben létező iskoláiról részrehajlatlanul. Kerüli a felekezeti szűkkeblőségnek még látszatát is, hogy szemei elől el ne téveszsze a magasztos czélt: a megye nevelés és oktatásügye majdnem ezredéves történetének tiszta képét adja. 28 oldalra terjed az a fejezet, mit a Szamosújvár városában levő iskolákról ír; művének ezen szintén igen becses részletét kilencz képpel illusztrálja.

Maradandó emlékek. Biró Antal főszámvérvő „Szolnok-Dobokamegyei emlék Magyarország ezredéves ünnepére“ czím alatt igen érdekes illusztrált munkát állított egybe, mit megyénk érdekes főispánja a minden szép, jó és nemesért mindig áldozni kész id. br. Bornemissza Károly adott ki saját költségén. A szép emlék az „Előszó“n kívül, mit Biró Antal irt, a következő fejezeteket tartalmazza: Szolnok-Doboka vármegye területének megalakulása, irta Tagányi Károly. Szolnok-Dobokavármegye nemzetiségi viszonyai s helyneveinek értelmezése, irta dr. Réthy László. Szolnok-Dobokamegye természetrajzi leírása, irta Adda Kálmán. Szolnok-Dob. megye mezőgazdasági viszonyai, irta Dada István. Szolnok-Dob. megye mezőgazdasági viszonyai, irta Szemmáry József. A vármegye közlekedési vonalairól és nevezetesebb építményeiről, irta Hajos Károly. Életrajzok (a vármegye hét országgyűlési képviselőjének életrajzai) irta Biró Antal. Magyarország ezredéves fennállása emlékére Szolnok-Dobokavármegye által rendezett ünnepélyek leírása, irta Biró Antal. Népoktatási statisztikai táblázatok. Szolnok-Dobokamegye községeinek megnevezése s népességi statisztikája. Az „Emlék“ elején látható a főispán és titkáranak sikerült arcképe. Az „Emlék“ben a következő csoportképek vannak: Szolnok-Dobokavármegye országgyűlési képviselői (7 kép). Szolnok-Dobokavármegye tisztikara 1896, két csoportképben (39 kép) van bemutatva. A járási tisztikar két csoportképen 44 alakot tüntet fel. Azon a csoportképen, mely Deés város tisztikarát mutatja be, 16 alak van. Végre azon a csoportképben, mely Szamosújvár szab. kir. város tisztikarát ábrázolja, 19 alak látható. A munkához van mellékelve a megye színes képe és hátul egy földtani térkép.